

ROMAN BREZ KONCA

Olga je sedela z materjo pod kostanjem pred hišo. Toliko let sta vsako lepo popoldne posedali tukaj, da so sosede povpraševale, kje sta, če ju kedaj ni bilo točno ob uri. Olga ni še pomila po kosilu, ko je mati že silila ven na klop. Vsak dan, kadar je bilo lepo in je sijalo solnce, po vsakem kosilu ni mogla mati dočakati, da Olga pomije in pobriše posodo. Materina nestrpnost je iz leta v leto naraščala. Odkar so ji začele noge otekati in ni mogla več niti do cerkve, je bila naravnost sitna v svoji nepočakanosti.

In sta posedali na klopi, ko je bil kostanj še gol in je le brstelo iz napetih popkov. Mati je v stolu na kolesih zadremala, Olga je pletla, pletla, pletla v dnevih, ko je bil kostanj ves prešeren in bahat v zelenju. Včasih so ljudje že hiteli pod strehe in odpirali dežnike, ko sta mati in Olga še mirno sedeli, tako gosta je bila zelena streha nad njima. Mati je v stolu na kolesih sitnarila in tožila čez neprijazno jesen, Olga je na klopi pletla, pletla, pletla, ko je začelo bujno kostanjevo zelenje bledeti.

Po cesti mimo klopi pod kostanjem je moral vsak, ki je imel opravka na glavarstvu, na sodišču, pri davkariji. Kdor je hotel na vrček najmrzlejšega, najsvežejšega piva v najboljšo restavracijo v mestu, je moral mimo klopi pod kostanjem.

Ko je šel tisto popoldne prvič mimo klopi pod kostanjem razoglav, v obraz zagorel fant, je mati posebno pozorno vprašala z očmi, kdo je. Olga ji ni mogla odgovoriti. In mati se je razburila, ko še kmalu ne. Moj Bog, kako vse večji križ ima Olga z materjo. Zdaj se že skoro do solz razburi, če ji ne more povedati, kdo je tujec, ki je prišel prvič v mestece. Razoglavi in v obraz zagoreli fant je res prikazen, ki ne stopa vsak dan po cesti mimo klopi pod kostanjem; okovane čevlje nosi, noge od gležnjev do nad kolen so gole; ni samo razoglav, razen hlač, ki mu ne segajo niti do kolen in ki so menda irhaste, ima na sebi poleg čevljev le še srajco, ki pa je tudi na prsih razpeta, rokavi čez komolca privihani. Rejen nahrbtnik nosi fant, na njem je privezan suknjič. Popoln turist res ni vsakdanja prikazen v mestu, mati, ali radi tega se vam pa res ni treba tako razburjati in vznemirjati! Ste pozabili, kaj vam je zabičal zdravnik? Popoln mir, nobenega razburjenja! Ali je tujec, ki pride in gre, vreden, da bi se vaša bolezen poslabšala?

Ko je šel fant drugič mimo klopi pod kostanjem, ni imel več nahrbtnika, tudi okovane palice ne. Srajco si je zapel in si odvihal rokave. Razoglav pa je bil še zmerom. Olga je videla v zagorelem obrazu dvoje živih oči, ki so se zvedavo ozirale na vse strani. Še ob kostanju so se ustavile in za hip so se zapičile v Olgo samo.

Mati je na Olgo jezna. Umika obraz, da bi se njuna pogleda ne srečala.

»Turist je, mama!« se ji hoče Olga prikupiti.

»Ko da tega sama ne vidim!« Mati bi rada vedela, kdo je, odkod je prišel, kaj išče v mestu.

Ah, mama, ko bi imeli tudi Vi malo potrpljenja! Kaj ne vidite, da nima na čelu napisano, kdo je, odkod je, kaj išče v mestu?

Tretjič je šel fant mimo klopi pod kostanjem s hotelirjem in restavraterjem. V živem razgovoru sta bila. Hotelir in restavrater se je vedel, ko da spremlja znamenito in visoko osebnost. Krilil je in mahal z rokami ter o nečem tako vneto pripovedoval, da je fantu zastajal korak. Nato pa je fant sunkoma okrenil glavo in pogledal Olgo in njeno mater.

Ni dvoma, hotelir in restavrater pripoveduje o njiju. Neotesanec je, kaj se spodobi in kaj ne, o tem se mu ne sanja. Kajpa, šol nima nobenih! Edini hotel v mestu nese brez pravega truda in učenosti toliko, da njegov lastnik dviga glavo nad vse meščane in si sme privoščiti neotesanost, da govori javno o dveh ubožicah, ki nimata ni toliko pokojnine, da bi si kedaj poslali po čašo piva.

Ko sta šla tik mimo klopi pod kostanjem, je hotelir privzdignil klobuk. Tako milostno, z viška, oholo in bahato je zinil »Dober dan«, da je še fant moral opaziti, kako malo ali nič ne pomenita Olga in njena mati, če se še hotelirju, ki mora biti z vsemi ljudmi prijazen, ne zdi vredno in potrebno, da bi ju lepo pozdravil. Fant pa je priklonil glavo, kakor se spodobi. Mati je nabrala obraz v prijazne gube, smehljal je privabila na ustnice in prijazno odzdravila. Olga se je sklonila nad pletenje in stisnila ustnici.

Sedaj se je tudi v Olgi vzbudila radovednost. Ni čakala, da se mati zopet razburi. Odložila je pletenje na klop poleg sebe in stekla čez cesto v trafiko.

»Gospa, ste videli fanta... turista?«

Trafikantka je užaljena. Prej zagleda skozi okno proti sodišču vsakogar, ki gre po cesti, kot Olga in njena mati na klopi pod kostanjem, pa jo pride Olga vprašat, če ga je videla!

Olga vidi, da trafikantka še ne ve, kdo je tujec, in se klavrno vrne k materi.

»No?«

»Sorodnik! Hotelirjev sorodnik!« se zlaže materi.

Kak sorodnik? Odkod? Po kaj je prišel?

Ah, kako hudo je z bolno materjo, ki ji je edina zabava na svetu radovednost in povpraševanje po ljudeh, ki hodijo mimo po cesti.

Ko je šel fant četrtič mimo klopi pod kostanjem, ga je poleg hotelirja spremljal tudi še župan. Župan sploh pozdravil ni Olge in matere. Delal se je, ko da ju ne vidi in ko da je preveč zatopljen v pogovor s fantom.

Kmalu za tem pa je planila trafikantka na prag. »Olga, gospodična Olga!« Ko da gori v trafiki!

Olga ni kazala radovednosti. Teslo trafikantsko! Včasih je bila vesela, da je smela prisesti na klop pod kostanjem in poslušati pogovor gospa ter vmes kako reči. Sedaj kriči čez ulico, ko da govori z deklami.

»Pomislite, gospodična Olga! Človek bi skoraj ne verjel, da je res! Veste, kdo je turist?«

Olga je pogledala čez cesto.

»Sin doktorja Doljana!«

Olgi je padlo pletenje iz rok. Pobledele je, nato ji je planila vsa kri v glavo. Kar samo jo je dvignilo s klopi. Hotela je povedati neolikani trafikantki, naj si poišče koga drugega za norčije. Ali noge so se ji pošibile v kolenih, sesedla se je nazaj na klop in široko zabuljila proti trafikantki čez ulico. Toda na trafikantkinem obrazu ni bilo videti, da se hoče norčevati. Vsa je gorela in žarela ob prene-navadni novici.

Olga ni pobrala pletenja, pozabila je na mater. Jezus, križani Jezus, ali je mogoče? Sin doktorja Doljana! Njegov sin! Sin!

Olga, dočakala si dan, po katerem si toliko hrepenela! Danes se zgodi tisto, kar si si želela! Danes, danes je tisti veliki dan!

Ko je bilo vse že čisto brezupno, ko je že mislila, da ji bo tudi to, kakor vse drugo, kar si je v življenju želela — neizpolnjeno, same sanje, samo prazno hrepenenje — pride njegov sin! Njegov sin!

Olga je bila čisto zmedena. Tavalala je po kuhinji, letala iz kuhinje v sobo in nazaj v kuhinjo. Kaj išče po sobi, čemu tava po kuhinji? Saj sama ni vedela! Prenaglo in prenepričakovano je prišlo!

Kaj se zgodi danes? Tudi tega Olga ni prav vedela. Vedela je le, da se nekaj zgodi... nekaj... Bo žalostno? Bo grozno? Bo pretresljivo? Kakšno bo, kako bo? Bog sam ve! Ali zgodi se, nekaj se zgodi, da bo imelo vse tisto grenko v Olginem življenju svoj konec...

Ko se je vrnil oče doktorja Doljana, tedaj pred eno in tridesetimi leti, ves potrtn in žalosten, je mislila Olga, da se odpre nebo in pošlje strelo naravnost na doktorja Doljana. Strela ni udarila, nasprotno, ni minilo dobro leto, ko je bila v časopisu na dolgo in široko opisana svečanost ob priliki Doljanove poroke. Ali more in sme biti tak človek srečen? Žena ga bo varala, otroci mu bodo boleznivi in krmežljavi, če mu ne pomrjejo že v zgodnji mladosti. Ne! Ljudje, ki so prišli od tam, so pripovedovali, da ga žena ne vara, takega zakona da ni zlepa kje. Otroci so zdravi ko dren. Bog je pravičen sodnik, ne pozabi, kaj ti je napravil doktor Doljan! V največji sreči ga zadene kap! Pa je odslužil svoja leta, stopil v pokoj, omožil edino hčerko z advokatom, vstopil v njegovo pisarno. Najstarejši sin je inženir, drugi bo zdaj zdaj doktor medicine, tretji študira jus. Vest bo vsaj očitala Doljanu, s čimer se je zagrešil nad teboj, Olga! Lepega dne prinese pismonoša pismo. »Olga, ali mi moreš odpustiti? Glej, vest me peče in grize, preganja me, da ne najdem nikjer miru. Nisem srečen.

Krivica, s katero sem ti uničil življenje, ta krivica gloda v mojem srcu. Odpusti mi, vrni moji duši mir!« Ali pisma ni bilo. Olga bi butala z glavo ob zid. Ali res ne bo nobenega konca, nobenega zaključka tega romana? Potepta mojo srečo in gre. Uničil je moje življenje, za krivico, ki mi jo je napravil, ni zadoščenja, ni plačila... Ali se res ne zgodi nič, čisto nič, kar bi mi dalo vsaj malo zadoščenja, vsaj trohico upanja v pravičnost? Bog v nebesih, ali si ali nisi pravičen?

Ko človek nič več ne upa, pride zaželeno! Danes se zgodi... Kaj? To ve Bog, ali zgodi se nekaj, da človek ne izgubi vere v pravičnost...

Mati je klicala izpod kostanja. Olga se je trudila, da se zbere, ali ni se ji posrečilo. Ne, taka ne sme trafikantki pred oči! Vse mesto izve že čez četrto ure, kako jo je pretresel prihod sina doktorja Doljana.

Mati pred hišo je začela vreščati. Prav danes mora biti sitna, kakor že kmalu ne! Kako naj stopi Olga pred hišo tako vznemirjena? Trafikantka ima oči skobca, jezik nikdar miren, obrekljiv, kakor nobena v vsem mestu!

»Za božjo voljo, mati, kaj bi radi?« je vprašala izza vrat Olga.

»Ali si še hči? Nehvaležnica...« Mati joka.

Olga je morala k materi. Trafikantke k sreči ni bilo več na pragu. Ali da bo pazila tudi iz trafike na vsako Olgino kretnjo, to je Olga prav dobro vedela.

»Še zdaj mi nisi povedala, kaj išče pri nas...«

Olga pobere pletenje. Mati je tako gluha, da trafikantke ni razumela. Ali ji naj sedaj zakriči v uho, da sliši vsa ta stran mesta?

Petič gre sin doktorja Doljana mimo klopi pod kostanjem. Sedaj niti ni več radoveden na Olgo in njeno mater. Niti ozre se ne na njiju. Olgo zbode. Torej naj se ne zgodi nič? Torej mu ni oče ničesar naročil za njo?

Saj Olga ni dosti premislila! Vrgla je pletenje na klop in švignila na cesto.

»Gospod Doljan!... Pri nas se ne mislite oglasiti?«

Mladi Doljan je ves presenečen. Olge ne razume. Vprašujoče pogleda hotelirja in župana. Še bolj presenečen je župan, ki gotovo ve za tisto ljubezen pred tridesetimi in več leti. Hotelir je pa ogorčen, ker jih moti.

Olga spozna, da se je prenačljila. Na lepše in boljše čase se spomni in skoro jeclja, ko da se boji, da ji mladi Doljan odreče: »Vabim Vas, gospod Doljan! Če bi prišli k nam na čaj, prigrizek...«

Hotelir Olgo zaničljivo pogleda. Odkod naj reva vzame za pogostitev?

Župan pa razume in je radoveden, kaj bo iz tega.

Mladi Doljan še ne more prav iz zadrege zaradi nepričakovanega povabila. »O, prosim, prosim!« reče menda že tako bolj iz navade.

»Ob štirih torej, prosim! Da se pogovorimo o starih časih!«

Mati zija v začudenju. Razumela ni nobene besedice. Olga jo hoče izvabiti v kuhinjo, da ji vse razloži. Ali mati noče izpod ko-

stanja. Danes je vsaj nekaj novega na cesti, pa naj bi šla v soparno kuhinjo?

Olga je materinih sitnosti sita. Pusti jo in odhiti v hišo. Salame kupi, sira in gnjati, peciva in sladkarij, vino postavi na mizo. V tej vročini pa čaj! Saj to je le pretveza! Morda mu bo črna kava ljubša! Olga se hiti preoblačiti, v trgovino ne more v obleki, ki je za kuhinjo dobra in se pod kostanjem tudi nihče ne spogleduje zaradi nje. Ali v trgovino ne more z njo.

Trafikantka prihiti v vežo. »Za božjo voljo, gospodična Olga! Ali ne čujete matere?«

»Sitni so, da se jih Bog usmili!« Ali Olga pred trafikantko le ne more biti z materjo osorna. »Kaj pa vam zopet ni po volji?«

»Preoblekla si se?«

»Gost pride! Na čaj sem ga povabila! Moram v trgovino!«

Mati od začudenja pozabi, zakaj je sitnarila, da je morala trafikantka po Olgo.

»Bi šli v kuhinjo, da popazite na ogenj?«

Mati je sedaj čisto voljna. O Bog, koliko let že ni bilo gosta pri njih! Olga ji pomore s stola in jo podpira po stopnicah in veži. Ko prinese za materjo v kuhinjo stol, ji zakriči v uho: »Sin doktorja Doljana pride na čaj!«

Široko odpre mati usta in oči, zloguje: »Sin doktorja Doljana...?«

Olga odpre omaro in pobere iz skledice ves denar. Materi zapre besedo. »Ves denar boš vzela? S čim bova živeli do prvega, če...«

»Saj je vseeno! Vseeno, vseeno, vseeno!«

Mati dvigne roke in jih sklene: »Kristus! Tebi se meša!«

»Nič čudnega, če bi se mi!«

»Jezus, Jezus, na konec mojega življenja še to... za vse moje trpljenje!«

Olga noče razumeti materinega tarnanja. Podžiga ogenj v štedilniku. Na mater se niti ozre ne.

»Pa kaj, kaj za božjo voljo misliš z vso to komedijo? Ali ti vse to kaj koristi?«

Koristi? Za trenotek se Olga strezni. Res, kaka korist? Ali želja, da bi v vso to strašno samoto in zapuščenost planil žarek spremembe, ta želja prevpije vse druge misli. Pa če nič drugega ne pove njegov sin, ko da se oče včasih v veseli družbi nenadoma zamisli nekam v daljavo in pozabi na ves svet, da se pogrezne vase, v svoje spomine. O, vsaj to, vsaj to mi privošči, Doljan nesrečni, vsaj to zadoščenje mi daj za vse trpljenje, ki si mi ga pripravil. Vsaj tak naj bo konec! Ne sitnarite, mati! Saj vsega tega niti razumeli ne bi, če bi vam tudi na dolgo in široko razložila.

»Popazite na ogenj, mama! Kmalu se vrnem!«

Mati zbere vse svoje moči. »Kaj hočeš nakupiti? ... Ves denar si vzela iz skledice ... Kaj te je obsedlo? ... Vsaj polovico deni nazaj v skledico! ... Danes je šele osmega!«

Ali Olga je trmasta. Če ves mesec gladuje, če bi morala za mater beračiti, danes mora biti miza obložena, ko je bila včasih v lepih, dobrih starih časih.

In ko da jo razume mati: »Pokaži, pokaži mu, kako dobro in lepo se nama godi, v kakem izobilju živiva...«

Olga pa že odhaja, vsaka beseda je zaman.

Mati se grabi za srce. Ali jo napade, ker se je preveč razburila? Zastoče, milo zastoče. Ali Olga ne sliši, ali noče slišati.

Ko je Olga hitela mimo davkarije, je stal pri vhodu davčni upravitelj. Ali ve, kdo je tisti vitki, razoglavi, zagoreli fant? Si prilezel nalašč iz urada, da povohaš, kaj stori danes Olga? Si se prišel pokazat in pobahat: Vidiš, Olga, da nisi bila tedaj tako naduta in ošabna! Sodnikova si hotela biti, doktorski naslov te je mikal, davčni praktikant ti je bil premalo...

Olga davčnemu upravitelju niti odzdraviti ni hotela. Zmerom in povsod hoče pokazati, kako sočustvuje z Olgo. Danes mu pa ne da žilica miru, da bi se ne prišel naslajati nad Olgino muko!

V trgovini nimajo ogrske salame. Prav ko nalašč je danes nimajo! In Olga mora v drugo trgovino, v tisto, v katero danes ni hotela iti. Tukaj kupuje na knjižico, dolg raste iz meseca v mesec. Če jo vpraša trgovec, ali kupuje za gotovino pri njegovem konkurentu in pri njem le na knjižico in kredit? Ko da se je res danes vse zaklelo zoper Olgo! Sam trgovec je v trgovini! Ali že ve, da je sin doktorja Doljana v mestu? Sam hoče danes postreči Olgi, prav danes se hoče naužiti zadoščenja: Vidiš, Olga, da si vzela mene...?

Trgovec kar verjeti ni mogel, ko je plačala z gotovino. Knjižico je bila pozabila doma, saj v to trgovino ni mislila priti.

»Pa ti ni poslal...?« je vprašal trgovec.

Olgi se je zdelo, da bo nadaljeval »... doktor Doljan?« In je odhitela iz trgovine, prej ko je končal stavek.

V hotelu in restavraciji natakara ni hotela verjeti, ko je Olga vprašala po buteljkah. Kdo pa pije buteljke? Nekateri gospodje z glavarstva in sodnije, pa odvetnik in notar včasih v pozni nočni uri, ko so že siti drugih pijač in mislijo, da se morajo bahati, pa so redke, redke tiste noči, ko se kateremu gospodov denar več ne smili in naroči buteljko! Gospodična! Natakara buteljka na upanje ne more dajati, za buteljko bi se že morali zmeniti z gospodom hotelirjem samim! Kdo pa prosi buteljko na upanje? Pa le mora natakara po gospoda. Buteljke ima v kleti, ključke od kleti nosi gospod zmerom s seboj. Hotelir premeri Olgo od nog do glave. Buteljko hočeš, veš, koliko stane? Natakara razloži, da gospodična takoj odšteje denar, naj stane buteljka, kolikor stane!

Olga je skoro tekla domov. Videla je, kako zvedavo so prodirali trafikantkini pogledi v njene zavitke, najbolj pa v buteljko. Le čudite se, ljudje, trgovec, hotelir, natakara, trafikantka! Kaj vi veste, kaj slutite, kako je to, če pride sin doktorja Doljana! Na stopnicah

je Olgo hipoma presunilo, da je obstala in ji je buteljka skoraj zdrknila iz roke. Ta vitki, postavni, zagoreli, razoglavi turist bi bil njen sin, če bi bilo drugače... O, njen sin, njen sin! Olgo je ta misel tako prevzela, da ji je bilo ob vseh materinih očitkih, zdihovanju in rotenju toplo in mehko pri srcu. Njen sin bi bil, ko bi bil njegov oče drugačen! O, kako sladko bi bilo imeti takega sina! Pa kako vse drugače bi bilo na svetu, da niso tedaj doktorja Doljana nenadoma predstavili! Da ni bil prestavljen, bi tiste druge... tiste sedanje... matere tega vitkega, zagorelega in razoglavega fanta nikdar niti spoznal ne bil. In Olga bi bila mati tega turista... Tudi tista, ki ima odvetnika, bi bila njena hči! In tisti, ki bo kmalu promoviran za doktorja medicine! In tisti, ki je inženir, bi bila njena!

»Ali je kje na svetu bolj čudna ženska od tebe in ali je kje na svetu bolj nesrečna mati, kot sem jaz!«

»Mama, lepo Vas prosim, vsaj teh par trenutkov ne bodite sitni in neznosni.«

»Koliko denarja si prinesla nazaj? V skledico nisi še položila okroglega?«

»Mama, prav lepo, lepo Vas prosim, ne pokvarite mi teh trenutkov, tega popoldneva! Tisto zaradi denarja že kako prenesemo, pomanjkanja sva vajeni! Vsak dan pa ne pride njegov sin! Izvedeli bova, kako živi oče...«

»Ali vpraša on, kako živiš ti, ki te je strl? Njega bi moralo skrbeti, če bi imel vest ko drugi ljudje! Pa je nima!«

»Nič nama ne pomaga, kar je, je. Ali sin morda le mimogrede omeni, kako včasih očeta zapeče vest...«

»In če ga peče? Potem boš rešena revščine, preskrbljena boš do konca dni. Za mojo pokojnino, mojo, mojo pokojnino si kupila, da ga pogostiš ko grofa... In jaz naj molčim?«

Koraki na hodniku. Olga je zatisnila materi z dlanjo usta in porinila njen stol k mizi. Trkanje na vrata. Olga jih je skočila odpreti.

»Sem prezgoden?«

»Niste, niste, gospod Doljan! Ne boste hudi, če ostanemo kar v kuhinji? Vaš oče je tudi najrajši posedel v kuhinji. Prosim, sedite v naslanjač! Sem, kjer je zmerom sedel Vaš oče!«

Mladi Doljan je v zadregi pogledal okoli sebe, ko so zaškripale in zacvilile vzmeti v naslanjaču pod njim. Seveda, če je že njegov oče posedal v tem naslanjaču!

»Kako čisto podobni ste svojemu očetu! Oči, čelo, ves obraz, lasje, vse ko pri očetu!«

»Da je imel moj oče kedaj take lase ko jaz? Mogoče, spominjam se tega ne. Kar pomnim, je plešast.«

»Plešast?« se začudi Olga in ga neverjetno pogleda.

»Ali tedaj še ni bil, ko je služil tu?« Hipoma se mladi Doljan veselo zasmeje. »Veste, kaj je nekoč vprašala Vida očeta? ,Papa, ali

se nekateri ljudje rodijo s plešo? Si se ti rodil s plešo?' Vsi smo se smejali, tudi oče, da bi kmalu počili.«

Olga nervozno suva v ogenj v štedilniku. »Vida je vprašala? Vida... Ali je to Vaša sestra, Vida?«

»Da!«

»Tista, ki je omožena z odvetnikom?«

»Samo to sestro imam!«

»Kako pa... kako pa, če smem vprašati, je Vam ime?«

»Boris!«

»In bratu, ki je inženir?«

»Očetovo ime ima: Ivan! Kadar je siten, mu pravimo tudi Janez!«

»In brat, ki bo zdravnik?«

»Igor!«

»Kako lepa imena: Vida, Ivan, Boris, Igor! Lepših niso mogli izbrati!«

»Mama jih je izbrala. Po očetovem bi bil Boris Tone, jaz pa Jože. Materi so pa bila ta imena prekmečka. Borisa je hotela imeti in Igorja. Oče se je vdal...«

»Pa se večkrat oče vda?« Olga se je naglo dvignila od štedilnikovih vrat in bistro pogledala Borisa.

Boris na to vprašanje ni bil pripravljen. »Kako mislite, prosim?«

»Če zmerom obvelja ženina... gospejina... materina mislim...?«

Olga sama uvidi, kako neumestno je bilo njeno vprašanje. »Boste pili čaj, ali kavo? Belo, črno? Prosim Vas, prigriznite prej!«

Miza je bila res obložena, da je bilo veselje. Olga je pred Borisom potegnila zamašek iz buteljke in natočila tri kozarčke. Vino je imelo lepo rumeno, čisto cekinasto barvo in se je penilo v kozarčkih.

»Na zdravje, gospod Boris! Saj dovolite, da Vas radi spominov in dobrega poznanstva z Vašim očetom kličem kar za gospoda Borisa?«

»Prosim, prosim!«

Mati pa ni hotela trčiti, niti dotekniti se ni hotela kozarca.

»Ali mama! Kaj boste žalili gosta?« Olga se je z bala upornega pogleda iz materinih oči in je pojasnila Borisu: »Bolni so, hudo trpijo. Vodenica, noge jim otekajo, naglušnost, starost. Zaradi bolezni so včasih malo sitni in čudni. Ne smete jim zameriti. Mama, pri nas ni še nikdar nihče gosta žalil.« Olga je tiščala materi kozarec v roko. »Vsaj trčite, če že piti ne marate.«

Mati se je v trenutku premislila. Hlastno je zgrabila kozarec in tlesknila z njim v Borisovega. »Na zdravje Vašega dičnega in vse časti vrednega gospoda očeta!«

Borisa je njeno vedenje osupnilo. Plašno je pogledal na Olgo.

»Bolezen! Starost!« je v zadregi menčala Olga.

Mati je trdo postavila kozarec na mizo. Pila ni, ni ustnic ni omočila.

Boris je bil zmeden.

»Vidite, kaj napravi starost in bolezen. O, kake križe imam včasih! Naj Vas ne moti. Gluha je. Če govoriva z navadnim glasom, naju niti razumela ne bo. Povejte mi še kaj o svojem očetu... Kako je pri Vas doma... Pripoveduje kedaj o nas? O našem mestu mislim? Včasih ni minil dan, da bi ne bil pri nas. Prav tako ko vi je sedel v naslanjaču, nikdar v sredini, nikdar na levi strani, vselej na desni, roko po dolgem ob zglavju, v drugi cigareto, nogo čez nogo. Ah, koliko ur smo preklepetali v tej kuhinji, prijetnih, nikdar pozabljenih ur! Vam ni nikdar pravil o tem?«

»Ne spominjam se. Prav za prav... hočem reči... morda je pravil, ali...«

Olga vidi na njegovem obrazu, da ni oče o tem nikdar pravil. »Nikdar, nikdar Vam ni ničesar pravil o našem mestecu in o nas? Čudno! Pri nas se ga še spominjamo, ko da je odšel lansko leto.«

»Res, kar čudim se! Po tolikih letih! Povsod, kamor pridem, povsod sama prijaznost, gostoljubnost, povabila. Samo omenim, da sem Doljanov sin, pa se mi povsod odpirajo vrata. Zares, pregostoljubni, preljubeznivi ste vsi, vsi brez izjeme.«

»Pa ve Vaš gospod oče, da ste sedaj pri nas. Vas je on semkaj poslal?«

»Ko sem napravil prvi državni izpit na univerzi — jurist sem — je rekel: Na tako skušnjo se spodobi, da malo popotuješ. Spravil sem se takoj na načrt. Povedal sem mu ga le v glavnih obrisih.«

»Naše mestece ste gotovo omenili?«

»Sem, kajpa!«

»Ali se ni zamislil, ko je čul, kam greste? Ali niste opazili, da ga je spreletel spomin na nas?«

»Nak! Rekel je le: Tam boš dobro jedel! Tisti hotel je znan, blizu kje ne ješ bolje ko tam!«

»Drugega nič?«

»Nič!«

»Res čisto, čisto nič?«

»Veliko potujem. Kadar le morem, nahrbtnik na rame, pa hajdi po tem lepem svetu. Če bi mi za vsako potovanje oče posebe predaval in me poučeval, bi se moj svak, s katerim sta skupaj v odvetniški pisarni, lepo zahvalil.«

»Če pa ste omenili, da obiščete tudi nas, bi ga že moralo malo, vsaj malo prijeti. Vest... ne, spomin na čase pri nas... mislite, da ga ne bi moralo spreleteti vsaj za trenotek?«

»Mislim, da ne! Sentimentalen ni... Sentimentalnost sploh ni za današnji čas!«

Olgo kar vrže s stola. Torej nič, nič, nič. Vest ga ne peče; niti tistega si nisi zaslužila, Olga, da bi se mu vsaj za trenotek zbudila vest in bi se njegov pogled zazrl v daljave... Ni sentimentalni! Njegov lastni sin trdi to!

Olgo davi v grlu. Kolikor le more, tlači svojo razburkanost. »Boste kavo? Črno? Belo? Čaj?« Stika po štedilniku in prestavlja lončke. Samo da skriva pred Borisom obraz.

»Vseeno mi je! Dajte, kar Vam je bolj pri roki in Vam prizadene manj truda.«

Molk.

Pod Borisom zaškripljejo in zacvilijo vzmeti v naslanjaču. Ko se hoče popraviti, da bi ne cvilile, zaškripljejo in zacvilijo še bolj.

Tudi kolesa na materinem stolu zacvilijo. Olga pa nima volje, da bi pogledala mater. Preveč jo davi v grlu, preveč se boji, da se ne bo mogla premagati do konca. Olgin pogled splava skozi okno, ko prošnja za pomoč. Tam na starem bezgu v vrtu se ustavi. In Olgo zbode, da iztisne iz sebe: »O bezgu na našem vrtu Vam ni nikdar ničesar omenil oče? ... Vaši materi tudi ni o tem bezgu nikdar ničesar povedal? Glejte, gospod Boris, o tistem bezgu na vrtu ...« Olga kaže z roko na vrt, obraza še zmerom ne more okreniti.

Nestrpen je Borisov glas: »Saj sem rekel, da sentimentalnost ni za naš čas! Moj oče je pameten in se razvija s časom!«

»Vaš oče,« povzame mati, ko da je ves pogovor razumela, »Vaš oče je sedaj odvetnik, ne?« Kolesa na njenem stolu, ki je obenem voziček, zamolklo zacvilijo. Mati, ki se je dosedaj naslanjala ob strani, se tesno primakne in položi roke na mizo.

»Z zetom, mojim svakom imata skupno pisarno.«

»Vaš oče bi nama napravil lahko veliko dobroto.«

Boris začudeno gleda starko, ki je vsa zaripla v obraz.

»Mislim, da je Vaš oče celo dolžan, da nama izpolni zahtevo.« Starka povzdigne svoj glas. »Zahtevo pravim, ne prošnjo.«

Boris odloži vilice in nož. Starkinega pogleda ne vzdrži, ozre se ko za pomoč na Olgo, ki se ob štedilniku vsa trese.

»Stvar je ta: Vidite, kako sem bolna, ne bom več dolgo. Dobivam pokojnino po možu. Pokojnina je tolika, da ne moreva živeti, živi v grob tudi ne moreva. Ko pa umrem, preneha tudi ta pokojnina. Kako naj živi moja Olga? Živiva, da se Bog usmili. Nihče tega ne ve, koliko prestradava, koliko si pritrujeva ...«

»Ali mama ...« jo skuša pomiriti Olga. Z obrazom se še zmerom ne upa obrniti k mizi.

»Le taji, ako moreš reči, da lažem! Vidite, mladi gospod Doljan, taki revi sva. Umrla bi že, pa se bojim, kaj bo z njo. Zakon ji pokojnine, ker je polnoletna, ne prizna. Da je vse svoje moči dala le meni, ko bi si v mlajših letih našla kako službo, če bi ne bila hčerka, kakor jih je malo, za vse to se zakon ne zmeni. Kam naj gre s svojimi pet in petdesetimi leti? Kako miloščino bi ji morda priznali, če bi se našel človek, ki bi znal vse najino uboštvo opisati in prepričati odločujoče gospode, da zasluži podporo, ker je živela meni in očetu bolj ko sebi ...«

»Mama!«

»Žalostno je, gospa! Veste kaj, pišite mojemu očetu. Morda pa le kaj doseže za Vas oziroma Vašo hčerko.«

»Gospod Boris, midve Vašega očeta nikdar ne bova ničesar prosili!« Olga je že čisto trdna. Obrne se od štedilnika k mizi. Res ji drhti obraz, ali na njem se zrcali odločnost, da je Boris ves začuden in ničesar ne razume.

Mater opogumnijo Olgine besede: »Nikdar ničesar prosili, le povejte mu, mladi gospod, povejte svojemu očetu! Če bi imel vest... če bi bil človek, ko so drugi ljudje... bi se sam domislil, kaj je njegova dolžnost...«

»Ne zamerite, ali vsega tega ne razumem! Kaj pa Vama je napravil moj oče, da ste tako zoper njega...?«

»Kaj nama je napravil?« Mati se sunkoma dvigne s stola, ki škriplje pod njo. S povzdignjeno roko nadaljuje: »Da ni bilo njega, ali bi sedaj živeli v taki revščini? Bi beračili za miloščino? Davčni uradniki, ki so sedaj upravitelji, so hodili za njo, trgovci, ki so danes bogataši, bi bili srečni, če bi jih uslišala... Doktor Doljan je imel najslajši jezik, pa najbolj črno dušo...« Mati že kar kriči.

Borisa vrže z naslanjača, da vzmeti turobno zacvilijo. »Zato ste me povabili...?«

»Mama, pomirite se! Mama! Gospod Boris je vendar gost!«

»Saj so mi odsvetovali...« Boris pogleda po kuhinji, pogleda Olgo, pogleda mater. Olga vidi, da njegov pogled vprašuje, ali je v nji glavah vse v redu. Prej ko more izreči kako opravičilo za mater, je Boris že pri vratih.

»Črna duša Vašega očeta, vse časti vrednega in uglednega...« bruha iz matere.

Ali Borisu je dovolj. Brez slovesa in brez besede pobegne na hodnik in v skokih na cesto.

Olga se niti ne potrudi na hodnik, da bi ga zadržala.

»Zakaj si mi napravila to sramoto?«

Olga bi pobegnila kam daleč, daleč pred materinimi besedami.

»Koliko si dala za buteljko?«

»Mama, lepo Vas prosim, prizanesite mi za danes! Jutri, jutri kar hočete!«

»Denar, ki ga nisi izdala, vrzi nazaj v skledico!«

Olga se ne gane.

»Vse si zapravila? Se ti je zmešalo? Danes je osmega.«

»Mama, prosim Vas, le danes ne! Jutri!«

Olga je pobegnila v sobo pred materinimi očitki. Med zastori pri oknih je videla, kako trafikantka opreza, kje bi kaj ujela o dogodkih v Olgini kuhinji.

Ah, kako žalostno je življenje!

Olga je zarila obraz v postelj. Mati v kuhinji je pa tako kričala, da je morala nazaj k njej, sicer bi gotovo prihitela trafikantka in pregledala, kaj bi se dalo povedati sosedam.

Olga je odprla omaro in izvlekla iz skritega predala zvezek, ovit v svilnati papir.

»Do zadnje pare torej si vse izmetala, kar si vzela iz skledice?«

Olga ničesar ne odgovori. Sede v naslanjač, prav tjakaj, kjer je sedel Boris. In odpre zvezek nekje v sredini, tam, kjer se samo odpre. Bere: »Bezeg na našem vrtu, kako te imam rada! Prijatelj si mi, ker znaš molčati. Vse čuješ, kar šepčeva z Ivanom, vse vidiš, česar ne sme nihče videti, pa molčiš... Ivan pravi, da bezga v cvetju ne pozabi, če doživi sto let. Kaka sreča in blaženost, piti pod cvetočim bezgom neusahljiv napoj ljubezni! Kar presune me, vsa trepečem, koprnim in drhtim, ko te pogledam, cvetoči bezeg na našem vrtu. Gledam te pa ves dan, skozi kuhinjsko okno mi venomer uhaja na te pogled. Zvečer ob osmih! Ivana moram opozoriti, da je trgovec povabil očeta v nedeljo na lov. Zopet bo silil vanj in moledoval zame. Pravi, da ponomori, če me ne dobi. Davčni praktikant mi je danes prinesel šopek nageljnov. Tudi to povem Ivanu, da vidi, kako nimam pred njim nobene skrivnosti. In da vidi, kako hrepenijo drugi po njegovi Olgi, večno njegovi in edino njegovi Olgi...«

Olgi omahne glava na zvezek. Nepremično obleži na njem. Hipoma pa plane kvišku. Mati vleče izpod njene glave zvezek. »Kaj mislite? Kaj hočete?«

»V ogenj ga vržem ta tvoj dnevnik... prekleti... ničvredni... neumni, ki te meša...«

Komaj, komaj otme Olga iz materinih rok zvezek. »Kaj Vam je le na poti?«

»Čemu mi ga vlačiš prav danes pred oči? Prav danes...«

»Mislila sem, da kaj pripišem... Morda konec...«

»O kakšnem koncu vedno klepečeš?«

»Nekaj se zgodi, čisto gotovo se nekaj zgodi, boste že videli, mama...«

Ah, nič se ne bo zgodilo, mama... Danes vem, da se ne bo nič zgodilo. Moj roman nima konca...«

»Roman? Ti praviš vsej tej nesreči roman?«

Olga zopet pobegne pred materjo v sobo. V skriti predal vrže zvezek in ga zaklene. Bog ne daj, da bi zvezek kdaj prišel materi v roke in da bi prebrala le stavek iz njega.

Mati kriči, kriči v kuhinji. Olga mora k njej, sicer prihiti trafikantka. Do omare se je privlekla mati, vzela je iz nje tisto skledico, v kateri hranita denar za vsakdanje potrebščine. Mati moli skledico pred Olgo in jo roti, naj vrne denar, ki ji je ostal. Materin glas je že ves hripav.

O Bog, kako obupno je nekaterim ljudem na svetu...

Tisto popoldne pa je ostala klop pod kostanjem prazna v kljub temu, da je bil dan solnčen in lep ko malokateri. Trafikantka je zaman oprezala in čakala, da bi zavohala, kaj se je zgodilo v Olgini kuhinji.